

61. koncertní sezóna 2006 - 2007

30. listopadu 2006 v 19.00 hodin, Dům umění Zlín

100 let od úmrtí Františka Bartoše

Vystoupení hejtmana Zdeňka Lukáše
a primátorky statutárního města Zlína PhDr. Ireny Ondrové

Bohuslav Martinů: Otvírání studánek

* * *

František Bartoš: Dialog, Pohádky

Vítězslav Novák: Slovácká suita op. 32

V kostele - Mezi dětmi - Zamilovaní - U muziky - V noci

František Bartoš: Vyznání

L. Janáček: Lašské tance

Starodávny I - Požehnaný - Dymák - Starodávny II - Čeladenský - Pilky

Spoluúčinkují: **Helena Čermáková, Radoslav Šopík,**
Pavel Leicman, herci Městského divadla Zlín,

Tereza Surovíková, soprán, Lenka Strojilová, alt,
David Szendiuch, baryton,
Dívčí sbor **Cantica Laetitia, Josef Surovík, sbormistr,**
Jarmila Laštůvková, klavír

Dirigent: **Stanislav Vavřínek**

V letošním roce byla ve Zlíně a Zlínském kraji věnována zvláštní pozornost osobnosti Františka Bartoše, jehož význam v oblasti kulturního a společenského života Moravy druhé poloviny 19. století přesahuje rámec zlínského regionu a jehož sté výročí úmrtí jsme si v letošním roce připomenuli. Obzvláštní dík patří představitelům Zlínského kraje a statutárního města Zlín, s jejichž výraznou podporou mohlo Muzeum jihovýchodní Moravy a Krajská knihovna Fr. Bartoše uskutečnit celoroční bohatý program. Slavnostním závěrem Roku Františka Bartoše je tento koncert Filharmonie B. Martinů a Městského divadla Zlín, na němž zazní díla českých skladatelů. Bohuslav Martinů, Vítězslav Novák a Leoš Janáček byli osobností Františka Bartoše ovlivnění buď přímo nebo čerpali pro svou tvorbu z jeho bohatých sbírek.

František Bartoš (1837 – 1906)

Je jednou z nejvýznamnějších osobností našeho kulturního života druhé poloviny 19. století. V této době výrazně ovlivňoval svým mnohostranným dílem rozvoj celého národního života na Moravě. Byl bytostně spjat s idejemi národního obrození a jejich realizaci v moravských podmínkách věnoval všechny své síly a schopnosti. Byl vynikajícím pedagog, etnograf, folklorista i dialektolog. Vše, co dělal a čemu se věnoval, mělo vždy jediného společného jmenovatele: všestranně upevňovat a rozvíjet národní uvědomění, kulturu a vzdělání.

Pocházel z obce Mladcová u Zlína a své vzdělání získal za svízelných existenčních podmínek na gymnáziu v Olomouci a na univerzitě ve Vídni. Jeho badatelské nadšení a touhu prospět vlastní práci národním i slovanským zájmům podporovali jeho vynikající univerzitní učitelé A. V. Šembera a F. Miklosic. Bartoš se zasadil o reformaci metodiky vyučování českého jazyka. Vydal na desítku učebnic a příruček, které pozvedly úroveň výuky českého jazyka a literatury na středních školách. Jeho "Malá slovesnost" vyšla během třiceti let devětkrát. Jako nedostižný pedagog vychoval řadu vynikajících osobností – Jana Herbena, Františka Bílého a další, kteří pak hráli významnou úlohu ve společenském i kulturním životě našeho národa. Vedle své náročné pedagogické práce se také obětavě účastnil i společenského a kulturního života v Brně, kde později působil. Byl u zrodu Ústřední Matice školské, ředitelem a protektorem ústavů Vesny a mimo jiné několik let redigoval Časopis Matice Moravské. S neobvyklou skromností

pomáhal i hmotně všude tam, kde viděl, že je třeba pomoci. Poskytoval finanční dary českým kulturním institucím i nemajetným studentům. Dnes je širší veřejnosti znám především jako folklorista, etnograf a dialektolog. V poslední a největší ze tří jeho sbírek lidových moravských písní je jich zachyceno více než 2000. Tuto sbírku vydal ve spolupráci s Leošem Janáčkem a za přispění mnoha sběratelů z řad venkovské inteligence, zejména učitelů a kněží. Dodnes ojedinělým dílem je jeho vynikající sbírka dětského folklóru „Naše děti“. Dětem je věnována i jeho vůbec poslední kniha, jejíž vydání se již nedožil: „Kytice z lidového básnictva“, ilustrovaná Adolfem Kašparem. Psal i práce národopisné popisující život venkovského lidu na Zlínsku, Valašsku, Moravských Kopicích a Podluží. Svou Dialektologií moravskou – spisem o moravských nářečích – získal František Bartoš proslulost i ve vědeckém světě slovanském.

Ačkoliv jeho dílo prověřil čas a některé spisy jsou již jen dobovými dokumenty, mnoho z jeho díla se stalo živým národním dědictvím. Patří jistě k pozitivní části bilance kulturních aktivit Zlínského kraje, že se právě jeho zásluhou dostává Bartošovo dílo do rukou všech, kteří se zabývají studiem lidové kultury a usilují o její zachování a rozvoj. Vydáním studií Moravský lid, Moravská svatba, Deset rozprav lidopisných, Lišně a Kytice z lidového básnictva bude ukončen záslužný ediční projekt a splacen „stoletý dluh“, který jsme vůči dílu Františka Bartoše měli. František Bartoš se těšil velké úctě u mnoha českých spisovatelů – Aloise Jiráka, Ignáta Hermana, Františka Bílého, Jana Herbena a dalších. Přes všechny pocty, jichž se mu dostalo ještě za jeho života, vždy zůstal člověkem skromným. Když byl jmenován členem České akademie věd, prohlásil, že se pokládá jen za prostého dělníka na staveništi národní vzdělanosti.

Bohuslav Martinů (1890 – 1959)

V roce 1955 dostal B. Martinů od Miloslava Bureše báseň Píseň o studánce Rubínce. Tehdy bylo skladateli již pětadesát let, z toho posledních sedmáct let prožil za hranicemi, a nebylo divu, že verše v něm vyvolaly silnou citovou odezvu. V této době měl Martinů americký pas, který mu nedovoloval návštěvu jeho rodné země. Skladba, která později dostala název **Otvírání studánek**, byla vlastně symbolickým návratem domů.

Miloslav Bureš zde oživil starý lidový zvyk – vítání jara. Symbolickým čarováním nad lesními pramínky, čištěním studánek od nánosů jarního bláta, zpěvem a tanci loučí se děti s minulou zimou a otvírají dokořán cestu novému životu. Martinů se o tomto zvyku dozvěděl také v roce 1926 v časopise Od Trstenické stezky. Josef Karel zde zaznamenal, jak tento zvyk, jehož kořeny lze hledat až někde v době předkřesťanské, dodržují v okolí vesničky Vlčkov na Českomoravské vrchovině. Bureš své básnické dílo povýšil do roviny filozofické. Vložil totiž do kontextu dětských her a čarování kolem studánky antický chór, poutníka, zosobněnou moudrost věků – a ovšem též jakousi projekci života skladatele a jeho osudové cesty. Martinů svěřil tuto roli barytonovému sólu. Komorní kantáta byla dokončena 12. července 1955 na závěr dvouletého pobytu v Nice. Od prvního provedení pronikla takřka přes noc do povědomí nejširších vrstev posluchačů a zaujala zde trvalé místo.

Vítězslav Novák (1870 – 1949)

V životě V. Nováka bylo několik podnětů, které rozhodly, že se začal zabývat lidovou písní. V první řadě to byl jeho učitel z pražské konzervatoře Antonín Dvořák, který napsal Moravské dvojzpěvy, Slovácké tance a jehož hudba jej bezesporu oslovila. V tehdejší době se také rozmáhal obecný zájem o poznávání a uchování mizejících pokladů vesnické kultury, trend, který vyvrcholil Národopisnou výstavou československou v Praze r. 1895. Sám Novák si Moravu zamiloval v roce 1896 a v letech následujících poznával na prázdninových toulkách kraj a lid Valašska, Slovácka a moravsko-slovenského pomezí. Stýkal se tady s lidovými pěvci a hudci, seznámil se s Leošem Janáčkem, se sběratelem lidových písní Martinem Zemanem, s malířem Jožou Uprkou, se spisovateli bratry Mrštíky, s architektem Dušanem Jurkovičem. V roce 1896 studuje lidové sbírky Erbeny, Sušila a Bartoše. Zapisoval si také sám a s tímto materiálem různě experimentoval. Vlivy lidové písně se v jeho tvorbě prosadily nebývale rozmanitým způsobem, od úprav, ohlasů, přes drobnější skladby až k velkým, obsahově závažným dílům reprezentujícím vrcholy české hudební moderny.

Slovácká suita vznikla v roce 1903 jako bezprostřední ohlas Novákových zážitků v Javorníku a jeho okolí. Suita patří do skupiny skladeb, které se zmocňují folklórních inspirací či přímo námětů kompozičně vylehčeným způsobem a obvykle pracují i s citlivě použitými a mistrně stylizovanými názvuky či citacemi lidových nápěvů. Pět částí Slovácké suity – V kostele, Mezi dětmi, Zamilování, U muziky, V noci – má konkrétní program, podložený autorem. *I. V kostele.* Je to nedělní dopoledne v evangelickém, helvítském kostele. Zpívají se nábožné písně (každá má spoustu slok) a v přestávkách má farář kázání. Je to tam pěkně a zajímavě, jenom to trvá trochu dlouho.... *II. Mezi dětmi.* Téma rozpustilých kluků v 6/8 taktu, téma děvčátek v 2/4 taktu. Bujná, hravá veselost, proto zde Novák velmi hravě užíval disonancí, zejména kvint, jimiž se toto scherzo jenom hemží.... *III. Zamilování.* Ruku v ruce jdou spolu, na chvíli se pozlobí a zase je dobře. Zblízka z hospody zaznívá již drnkot cimbálu, celá dědiina uvidí, jak jim to bude slušet. *IV. U muziky.* Šum, výskot, hudci se chystají ke hře. Šohaj se postaví před ně a zanotuje svou oblíbenou písničku. Pak je tanec stále ohnivější. Náhle zavýsknou dudy pronikavou novou notou a již se tančí „po valašsku od zeme“. Nakonec zas jiný šohaj vpadne s jinou písní a vše se točí v tom neodolatelném víru.

V. V noci. Měsíčná noc. Zarosená luka ovívají chladem šohaje, který se vrací od muziky a po cestě si zpívá. Je to taková táhlá píseň, jež se nese daleko nočním tichem. Dokončiv píseň, vzpomíná šohaj své milé (pozměněné téma ze Zamilovaných), srdce mu bije prudčeji. A znovu ozývá se píseň vždy vzdálenější – slavík i vánek, jež chladí rozpálené šohajovo čelo, zpívají jí s sebou...

Skladbu právem provázal rozhodný úspěch od jejího prvního uvedení v Praze roku 1906 až do dneška, kdy je řazena mezi nejpopulárnější české skladby.

Leoš Janáček (1854 – 1928)

Vnější popud ke sbírání lidových tanců vyšel od Bartoše, ale na rozhodnutí zpracovat je symfonicky měl určitě vliv příklad Dvořákových Slovanských tanců, které Janáček znal a sám také v Brně prováděl. Bartoš přivedl Janáčka k hlubšímu studiu národní písně přímo v krajině mezi lidem. Jinými slovy: dříve nechával Janáček lidovou píseň přijít k sobě, nyní putoval za ní. Janáček se s Bartošem seznámil pravděpodobně již r. 1876 při své přechodné spolupráci s ženským pěveckým sborem Vesna, v jehož výboru byl Bartoš členem od roku 1874. Jejich užší spolupráce však začala zřejmě teprve když se Janáček r. 1886 stal učitelem zpěvu také na starobrněnském nižším gymnáziu, jehož byl Bartoš od r. 1869 profesorem a od r. 1888 ředitelem. Jelikož Bartoš nebyl hudebníkem, mohl většinou zapisovat jen texty lidových písní, proto uvítal pomoc zaníceného spolupracovníka Janáčka. Začali r. 1888 přímo na Hukvaldech a v okolních obcích.

Lašské tance jsou skutečně prvním významným uměleckým plodem této první velké Janáčkovy pouťi za národní písní. Nevznikly jako předem uzavřený celek o 6 číslech, jak je známe dnes, nýbrž ojedinele, a také se původně nejmenovaly Lašské, nýbrž Valašské tance – zřejmě Janáček zprvu počítal Hukvaldsko ještě k horské oblasti Valaška.

Jeho tance mají nejen hudební půvab, ale zároveň i hodnotu dokumentární, protože zachycují podobně jako České tance B. Smetany skutečné, konkrétní a krajově přesně vymezené tance. Neboť Janáček se, jak víme, nespokojoval při jejich sbírání zapsáním jejich nápěvu, nýbrž podrobně si všímal i jejich tanečního provádění a jeho žena a později i dcera se musely tancům na místě naučit a během jejich kompozice mu je pak doma připomínat. Taneční i hudební podklad Janáček zachovává, jenže tam, kde se v lidové předloze opakuje melodicky i harmonicky nezměněný nápěv, Janáček mu dává – obyčejně při každém druhém zaznění – odlišný harmonický smysl a tím obyčejně i nový ráz melodický.

Ve Starodávném I. jsou spojeni, či spíše prostupují vlastně dva tance: skutečný „starodávný“ (což je zahajovací tanec svatební, rázu obyčejně polonézového, tančený kolem ohně) a tanec „šátečkový“, zvaný také „pentličkový“. Je třeba ovšem poznamenat, i hudební i taneční znění, stejně jako pojmenování tanců má svoje zvláštnosti a liší se vesnice od vesnice.

Podkladem Požehnaného je nápěv z Kozlovic, který Janáček uvádí v Bartošově sbírce pod č. 1865, chybí zde však text. Tanec požehnaný byl tancem svatebním, při němž šohaj tančící s dvěma děvčaty střídavě jim uděluje požehnaní.

Poměrně nejstylizovanějším je tanec Dymák – zvaný též kovol, kovárna, kovář, kovářský. Chlapec při tanci naznačuje úder kování a děvče zvedáním a spouštěním zástěrky naznačuje rozdmýchávání ohně, potom spolu tančí polku. Tanec Starodávný II. jako jediný do baletu Rákoc z Rákoczy nezařadil. Základ mu tvoří lidová píseň A já zarmoucena. Celý tanec má víceméně elegický charakter.

Pátý tanec Čeladenský Janáček poznal v podradhoštské Čeladné, kde však měl spíš název kašper, mynarský nebo žebrok. Má strhující charakter a je nejvirtuóznější. Na podobném základě je vytvořen i poslední s názvem Pilky.

Bylo by nejpravděpodobnější, kdyby takovéto v nejlepší slova smyslu „populární“ dílo dosáhlo nejširší popularity a že po něm dychtivě sáhnou zejména divadla k doplnění kratších baletních nebo i operních večerů nebo pořadatelé lidových koncertů. Ve skutečnosti byly tyto tance po svém pražském provedení v rámci baletu Rákoc z Rákoczy r. 1891 baletně dávány až v únoru 1925 divadlem brněnským, koncertně jako celek (nehledě k provedení ochotnickým orchestrem v Písku r. 1925) až Fr. Neumannem s Českou filharmonií 21. 2. 1926 v Praze.

Cantica Laetitia

Komorní sbor vznikl v roce 2004 jako výběrové těleso Dětského pěveckého sboru Cantica Zlín. Zpívají v něm převážně ti zpěváci, kteří tento sbor navštěvovali. Za svou krátkou dobu existence získal několik ocenění na mezinárodních soutěžích: Mezinárodní hudební festival pěveckých sborů „Jaro se otvírá“ s Cenou Zdeňka Lukáše v Kroměříži (2005), Mezinárodní festival hudebního romantismu ve Vlachově Březí (2005), Cena B. Průchy, Cena prof. Václava Matouška. V červnu 2006 se na pozvání zúčastnil Mezinárodního festivalu B. M. Černoohorského. Repertoár sboru zahrnuje převážně hudbu českých autorů 20. století. V současné době sbor vydává CD s názvem „Čarohrátky“, které je již třetí v pořadí DPS Cantica Zlín. Sbor řídí Josef Surovík.

Stanislav Vavřínek (1972)

vystudoval na brněnské konzervatoři flétnu a dirigování. Už za dob studií měl jako dirigent možnost pracovat a koncertně vystupovat s orchestrem brněnské konzervatoře. Jako flétnista byl čtyři roky členem Dechového kvinteta brněnské konzervatoře, které bylo v roce 1989 a 1990 pozváno na Mezinárodní mládežnický festival v Bayreuthu, kde vystupovalo jak sólově, tak i jako jednotliví členové

Bayreuthského mládežnického festivalového orchestru.

Ve studiu dirigování pak pokračoval na pražské Akademii múzických umění u profesorů Elišky, Vajnara a Štycha. Po dokončení AMU absolvoval mistrovské kurzy Roberta Benziho ve Švýcarsku, v rámci kterých dirigoval závěrečný koncert s Bielskou filharmonií. V letech 1994-98 byl hlavním dirigentem Pražského studentského orchestru, který pod jeho vedením získal **řadu ocenění**: 1. cena (s nejvyšším oceněním soutěže "Suma cum laude") na mezinárodní soutěži v belgickém Neerpeltu (1995), 1. cena v národní rozhlasové soutěži Concerto Bohemia - v letech 1995 a 1996.

V roce 1997 pak následovala v téže **soutěži cena absolutního vítěze** za provedení Šostakovičovy Komorní symfonie c-moll op. 110. S tímto orchestrem uskutečnil několik **rozhlasových a televizních nahrávek** a častá vystoupení v zahraničí. V roce 1998 dirigoval Mezinárodní mládežnický orchestr na závěrečném festivalovém koncertě v japonské Shizuoe.

Jako host spolupracoval s více než třiceti symfonickými i komorními orchestry, jako např. Státní filharmonie Brno, Pražská komorní filharmonie, Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK, Slovenská filharmonie, Gdaňská filharmonie a další. Dirigoval v Německu, Rakousku, Belgii, Švýcarsku, Polsku, Španělsku či Japonsku. Spolupracoval také s řadou sólistů, jako např. Ivan Moravec, Eugene Indjic, Ivan Kusnjer, Václav Hudeček, Dagmar Pecková, Gabriela Beňačková, Pavel Šporcl, aj. Vystoupil na řadě významných festivalů, např. MHF Shizuoka, MHF duchovní hudby Brno, MHF Pražský podzim či MHF Pražské jaro. Natočil devět CD s díly Mozarta, Haydna, Dvořáka, Čajkovského, Sternwalda, Bartůlka, Šostakoviče a dalších.

Od září roku 1998 působí jako dirigent, od ledna 1999 jako **šéfdirigent Jihočeské komorní filharmonie České Budějovice**.

Příští program:

C2

7. prosince 2006 v 19.00 hodin
Jihoamerické rytmy

Astor Piazzolla - Dvojkonzert "Hommage a Liege"
Heitor Villa Lobos - Preludium z Bachianas Brasileiras No.4
Jorge Morel - Fantasia de la Danza
Astor Piazzolla - Oblivion
Jorge Morel - Preludium
Roland Dyens - Tango en Skai
Nikolaj Rimskij-Korsakov - Španělské capriccio

Sólisté: *Duo guitarinet, Krzysztof Pelech, kytara,*
Jan Jakub Bokun, klarinet, Polsko, Pavel Mikeska, housle
Dirigent: *Jan Jakub Bokun, Polsko*

partneři FBM:

MORAVSKÉ TEPLÁRNY, a.s.

Zlínská
vodárenská

Barum

POZINOS

AKCIOVÁ SPOLEČNOST

AVONET

Za finanční podpory Ministerstva kultury ČR

mediální partneři:

zlin.cz
informační server

ČESKÝ ROZHLAS
BRNO
97.5 FM

Filharmonie Bohuslava Martinů, o.p.s.

Dům umění, nám. T. G. Masaryka 2570, 760 01 Zlín
tel.: 577 005 730, fax: 577 005 745
www.fbmzlin.cz, e-mail: fbmzlin@fbmzlin.cz